

การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาราชเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน*
APPLICATION OF KING'S PHILOSOPHY TO EMPOWER
COMMUNITY WELL-BEING

เริงวิชญ์ นิลโคตร

Reongwit NilKote

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์

Nipawan Charoentak

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University, Thailand

วงษ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

ฐิติวิสต์ สุขป้อม

Thitiwas Sukpom

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

E-mail: mong_rnk@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชนกรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค และ 2) ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาราชเพื่อเสริมพลังอำนาจ สุขภาวะชุมชน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสำรวจ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ แกนนำชุมชนต้นแบบที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนคัดเลือกแบบเจาะจงจากตัวแทนชุมชนต้นแบบจากตัวแทน 4 ภูมิภาค ได้แก่ 1) ภาคเหนือ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) ภาคกลาง และ 4) ภาคใต้ จากภูมิภาคละ 10 คน จำนวนทั้งหมด 40 คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ถอดบทเรียน และสรุปภาพรวม ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนทั้ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ 1) ชุมชนต้นแบบมีต้นทุนทาง

* Received 11 November 2021; Revised 16 December 2021; Accepted 20 December 2021

สังคมและวัฒนธรรม มีประวัติศาสตร์ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตเป็นอัตลักษณ์ มีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละของชุมชน มีการจัดการชุมชนในรูปแบบ “บ้าน วัด โรงเรียน” เป็นแนวทางพัฒนาชุมชนนำไปสู่สุขภาวะชุมชนที่ดี 2) ประชากร อาชีพ และรายได้ ส่วนใหญ่มีรายได้จากการเกษตร และรับจ้างทั่วไป และ 3) กลุ่มผู้นำและความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้นำมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน และประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ และ 2) การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาส่งเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน มี 4 ระดับในการนำไปใช้ คือ 1) การเข้าใจ 2) การเข้าถึง 3) การพัฒนา และ 4) การยกระดับขยายผล โดยมีเป้าหมายหลักคือ การอยู่ร่วมกันแบบสังคมเครือญาติและความสุขของชุมชน และสร้างมรรคผลสมดุคแบบพึ่งพาตนเองให้สมบูรณ์ที่สุด

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชาส่งเสริมพลังอำนาจ, สุขภาวะชุมชน

Abstract

The objectives of the research article were to 1) study the context and community well-being situation of case studies from 4 regions of Thailand, and 2) study the application of King's philosophy to empower community well-being. This was qualitative research that studies data from documents, in-depth interviews, group discussions, participant observations. The key informants were community leaders who played a role in promoting community well-being, selected purposive sampling from representatives of model communities from representatives of 4 regions, namely 1) Northern region, 2) Northeastern region, 3) Central region, and 4) Southern region, 10 persons from each region, totaling 40 persons. By content analysis data, extracting lessons, and summarized overall. The study was found that: 1) the context and community well-being situation of case studies from 4 regions of Thailand include 1) The model community has social and cultural costs, have history, have tradition and culture that is a pattern of life as an identity, have lifestyle that is in harmony with the society and culture of each community, have community management in the form of "houses, temples, schools" as guidelines for community development leading to good community well-being, 2) population, occupation and income, most of them have income from agriculture. and general contracting, and 3) leadership groups and social relationships. Leaders play a role in driving promotion community

well-being and can coordinate cooperation both within and outside the community. And 2) The application of King's philosophy to empower community well-being has 4 level of application such as 1) understanding, 2) accessing, 3) developing and 4) upgrading by the main goal was coexistence of kinship society and the happiness of the community, and created the most complete self-reliant balance path.

Keywords: King's philosophy, Empowerment, Community Well-being

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคพัฒนาในช่วงทศวรรษแห่งการพัฒนาของสหประชาชาติ (ค.ศ. 1960 - 1970) ตามแนวของระบบทุนนิยมซึ่งยึดทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) เน้นสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เกิดปัญหาช่องว่างการกระจายรายได้ของคนในชนบท เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันและความผันผวนทางการเมือง ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลืองส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง การผลิตต้องพึ่งพาทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ สังคมเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภาคเกษตรอยู่ในภาวะเสียสมดุล ส่งผลกระทบและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาตามแนวกระแสหลัก ส่งผลให้ต้องมีการทบทวนปรัชญาเบื้องหลังการพัฒนา วิถีทาง เป้าหมาย ทิศทางและความมุ่งหวังต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศกันใหม่ การพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) หรือการพัฒนาอีกแนวทางหนึ่งที่ทวนกระแสทิศทางการพัฒนากระแสหลักจึงก่อรูปทางความคิดพร้อม ๆ กับที่ได้มีผู้เริ่มนาทางไปสู่การปฏิบัติในสังคมไทย เพื่อหาทางออกให้กับชุมชนและสังคมของตนในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่อิงอาศัยแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้าน การพัฒนาเชิงพุทธ การพัฒนาเชิงนิเวศน์ทำให้รัฐเริ่มหันมามองถึงปัญหาแท้จริงที่เกิดขึ้น และหาแนวทางแก้ไขโดยการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่เน้นพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักในการพัฒนา การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างสังคมใหม่เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอนาคต รัฐเริ่มมีการผสมผสานและกำหนดยุทธศาสตร์ตามแนวทางการพัฒนากระแสทางเลือกโดยเริ่มต้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 - 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้ทำกรอบและกำหนดทิศทางการพัฒนาใหม่ โดยอันเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชวินิจฉัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาทุกมิติอย่างเป็นองค์รวมและมี “คน” เป็นศูนย์กลางโดยมีจุดมุ่งหมายให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” (คณะกรรมการธิการขับเคลื่อนการ

ปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ, 2559) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดในการนำทางในการพัฒนาประเทศ ทำให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีสุขภาพและคุณภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีวิถีชีวิตที่พอเพียง สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีภูมิคุ้มกัน (มณี อภานันท์กุล, 2561) ต่อมาประเทศไทยได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งบริบทโลกและบริบทในประเทศ ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เช่น เทคโนโลยีพลิกโลก สังคมสูงวัย ความขัดแย้งระหว่างประเทศ เศรษฐกิจผันผวน และภัยธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการระยะที่ 2 ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 พบว่า สังคมไทยมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในระดับปานกลางและมีแนวโน้มดีขึ้น ในปี 2560 มีค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขในสังคมไทยร้อยละ 70.40 และในปี 2561 เพิ่มขึ้นร้อยละ 76.47 ซึ่งปัจจัยหนุนที่สำคัญคือ สุขภาวะโดยรวมของบุคคล ครอบครัว และชุมชนมีระดับดีขึ้นมาก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

ผลของการพัฒนาดังกล่าวได้สะท้อนทิศทางการพัฒนาของประเทศไปทิศทางที่ดี แต่โดยสถานการณ์ที่มีความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาแนวทางการพัฒนาโลกจึงต้องให้ความสำคัญกับ “การเติบโตเชิงคุณภาพ” มากขึ้นเพื่อให้สามารถตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ การพัฒนาประเทศต้องมุ่งการเติบโตที่เน้นประชาชนทุกกลุ่ม มุ่งสู่พลังประชาชน (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560) ยกกระดับมาตรฐานและคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ และตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวทางสำคัญ 3 ประการ คือ 1) สร้างความเข้มแข็งจากภายในเชื่อมโยงไทยสู่ประชาคมโลก 2) เดินหน้าไปด้วยกันไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และ 3) น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การมุ่งเป้าหมายเพื่อนำพาสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นศาสตร์พระราชาอันทรงคุณค่าที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเอาไว้จึงเป็นแนวคิดที่สังคมไทยคุ้นเคยและน้อมนำมาเป็นวิถีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกชนชั้น (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) “ศาสตร์พระราชา” คือ การปฏิรูประบบปฏิบัติการของชุมชนท้องถิ่นไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุก ๆ ด้าน ทำให้ชุมชนมีสุขภาพที่ดี คือ ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง รู้จักความสามัคคี มีความเท่าเทียม เกื้อกูลซึ่งกันและกันทั้งคนภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ผลสำเร็จคือ การนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างความยั่งยืนให้กับตนเองได้ โดยจะเป็นการสร้างความสุขที่ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งสุขภาพ ใจ ปัญญา สังคมสังคมมนุษย์จะยั่งยืนได้ และสิ่งที่สำคัญคือ การสร้างสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมสังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้ทุกอย่างทำงานอย่างราบรื่น โดยไม่ขาดพันเฟื่องอันใดอันหนึ่งไป ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือในทุก ๆ ภาคส่วน รวมถึงพลังของคนในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง (แนวหน้า, 2564) เมื่อชุมชนมีพลังอำนาจชุมชนที่ทั้งบุคคลและองค์กรได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุ

ประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นชุมชน บุคคลและการเมืองที่ชัดเจนจนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติจนมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน (ธีรวัฒน์ ชนะภัย, 2559)

จากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน การสร้างโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคม พร้อมทั้งการกระจายโอกาสและความเจริญด้วยการพัฒนาพื้นที่ในภูมิภาค การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการกระจายการพัฒนาด้วยการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน และการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ส่งผลให้ชุมชนในประเทศไทยมีความเข้มแข็งจนเป็นชุมชนต้นแบบเกิดขึ้นมากมาย กล่าวคือ ชุมชนมีความกินดีอยู่ดี มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีสิทธิเหนือชุมชน ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภายนอก และการมีความสามัคคี มีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือ ร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกต่อกัน มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ในยามจำเป็น ลักษณะหรือสิ่งบ่งชี้ถึงชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ 1) สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชน พร้อมทั้งจะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดการรับรู้และร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน และ 2) มีการร่วมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง และมีการเรียนรู้ร่วมกันนำมาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยสมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ศาสนาและวัฒนธรรม (วุฒิชัย สายบุญจวง, 2561) ทั้งนี้ จากชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็ง ส่งผลให้ชุมชนมีสุขภาวะที่ดีมีความสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ หรือปัญญา เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม รวมถึงการสร้างร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ มีส่วนช่วยในการขับเคลื่อน เครือข่ายต่าง ๆ ในการดูแลสุขภาพของประชาชนให้เกิดขึ้น เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นในชุมชนของประเทศต่อไป จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สนใจที่จะศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาศาสตร์เพื่อเสริมพลังอำนาจสุข ภาวะชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมการน้อมนำศาสตร์พระราชาศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งระดับปัจเจก ชุมชน สังคมและประเทศไทย และเป็นมรรควิธีที่เป็นบทเรียนการปฏิบัติเพื่อจะนำไปปรับใช้ในการเสริมศักยภาพความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชนกรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค
2. ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาศรีสวดเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก สันทนาการกลุ่ม สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการสำรวจ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study) ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงข้อมูลภาคสนามโดยตรง (Grounded in the Data) เน้นการตีความข้อมูลเพื่อหาคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์จากการศึกษา (ชาย โพธิสิตา, 2550) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์พระราชาศรีสวดเสริมพลังอำนาจ สุขภาวะชุมชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนยุทธศาสตร์ชาตินโยบายของภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ แกนนำชุมชนต้นแบบและมิชชันนารีที่เกี่ยวข้องกับการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน จากชุมชนต้นแบบตัวแทน 4 ภูมิภาค ได้แก่ 1) ภาคเหนือ ประกอบด้วย ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 3) ภาคกลาง ประกอบด้วย หมู่บ้านไทรน้อย ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 4) ภาคใต้ ประกอบด้วย ชุมชนวัดพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงจากชุมชน 4 ภูมิภาค ๆ ละ 10 คน ซึ่งได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น จำนวน 40 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ 1) ต้องเป็นสมาชิกชุมชนต้นแบบที่ศึกษา 2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานสร้างเสริมสุขภาวะมิติ อย่างน้อย 5 ปี และ 3) เป็นผู้ที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัยทั้งการให้ข้อมูล การร่วมประชุมถอดบทเรียน และคำแนะนำ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชน ด้านสุขภาพ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 - 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86 ถือว่ามีความสอดคล้องผ่านเกณฑ์ จากนั้นจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) บริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชนกรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค และนำบทสนทนาที่ได้มาวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาศรีสวดเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชน ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ ระยะที่ 3 แนวทางแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาศรีเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน ใช้การสนทนากลุ่ม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดด้วยเทคนิคสามเส้าโดยตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าถูกต้อง เพียงพอ และความเชื่อถือได้ของข้อมูลว่าจะสามารถตอบปัญหาของการศึกษาได้อย่างครบถ้วน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. การศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของพื้นที่กรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค พบว่า

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล จากการเจาะจงเลือกจากทั้ง 4 พื้นที่ทั้งหมด 40 คน เป็นตัวแทนภูมิภาคละ 10 คน มีรายละเอียด ประกอบด้วย ด้านเพศ เป็นเพศชาย จำนวน 33 คน และแบ่งเป็นพระสงฆ์จำนวน 2 รูป ข้าราชการจำนวน 31 คน ส่วนเพศหญิง จำนวน 7 คน โดยจะร่วมทำงานในรูปแบบคณะกรรมการชุมชน ด้านอายุ อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 55 ปี อายุสูงสุดเป็นแกนนำชุมชน อายุ 62 ปี อายุน้อยที่สุดเป็นเพศหญิงอายุ 38 ปี ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นสมาชิกในชุมชน และมีประสบการณ์การทำงานในการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนมากกว่า 5 ปี ทั้งโดยตำแหน่ง ได้แก่ ตำแหน่งเจ้าอาวาส ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครชุมชน ด้านการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับการศึกษาสูงสุดคือระดับปริญญาตรีจำนวน 3 คน

1.2 บริบทของชุมชน พบว่า ชุมชนต้นแบบที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน บริบทและพัฒนาการของชุมชน คือ 1) ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนทั้ง 4 แห่งมีต้นทุนของชุมชนที่ดีที่สำคัญประกอบด้วย “ประวัติศาสตร์ชุมชน” จากการศึกษา พบว่าการเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานมีประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นชุมชนดั้งเดิม มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทั้งหมดได้เป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาและต่อยอดจากสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ เช่น ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้า ที่มาของประวัติศาสตร์ชุมชนที่เชื่อมโยงกับอารยธรรมชนชาติระดับภูมิภาค (อารยธรรมบ้านเชียง) ความเป็นชาติพันธุ์ (ไทยพวน) ชุมชนภาคเหนือได้ชุมชนต่อแพเป็นพื้นที่เชื่อมต่อการค้าขายและกระจายความ

เจริญรุ่งเรืองของชุมชนในพื้นที่ในอดีตและความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพื้นที่ (ไทยใหญ่) ภาคกลางได้สะท้อนถึงเอกลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ วิธีการดำเนินชีวิต และความเป็นชาติพันธุ์ (ไทยมอญ) ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นแบบแผนเฉพาะของชาวไทยใหญ่ ชุมชนภาคใต้ที่โดดเด่นทั้งทุนทางกายภาพและวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน และเป็นต้นแบบการจัดการชุมชนที่เข้มแข็งให้กับชุมชนตลอดถึงหน่วยงานอื่น ๆ ได้เข้าไปศึกษาในด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นหลักการพื้นฐานการดำเนินชีวิตนั้น “พระพุทธศาสนา” เป็นศูนย์กลางของศรัทธา และชุมชนภาคกลางมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละของชุมชน แนวการบริหารจัดการชุมชนแบบ “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือ “พลังบวร” เป็นแนวการบริหารจัดการที่ชุมชนคุ้นเคย และนำไปสู่ “สุขภาวะชุมชน” โดยเฉพาะการที่ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นเป้าหมายที่ทุกชุมชนต้องการ 2) ประชากรอาชีพ และรายได้ ประชากรในชุมชนต้นแบบส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ มีอาชีพประจำและรายได้หลักคือ การทำเกษตร อาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนอาชีพรับราชการมีสัดส่วนที่น้อย ผู้ที่ไม่ได้ทำงานส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ และ 3) กลุ่มผู้นำ และความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน กิจกรรมชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ ผู้นำในการทำงานด้านสร้างเสริมสุขภาวะจะเป็นผู้นำตามธรรมชาติและผู้นำเป็นทางการ เป็นแบบอย่างที่ดีการเสียสละในการทำงานอย่างจริงจังต่อเนื่องสามารถสื่อสารกับสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี และประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้

1.3 การสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีจากประสบการณ์ชุมชน พบว่า แนวคิดการพัฒนาสุขภาวะชุมชนของตามทัศนะของผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้กล่าวถึงลักษณะการสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีจากประสบการณ์ของชุมชนเป็นมุมมองที่ตั้งอยู่บนการดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ประการแรก “ความอยู่ดีกินดี” พื้นฐานที่สุดของการอยู่ดีกินดี กล่าวคือ “ท้องจะต้องอิ่ม” และ “ลูกหลานคนสูงอายุต้องมีข้าวรองท้อง” มีข้าวปลาอาหารบริโภคได้ตามอัตภาพของแต่ละบุคคลและครอบครัว ดังนี้

1.3.1 ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนคือ การไม่ทะเลาะวิวาทสร้างความเดือดร้อนให้กับชุมชน สามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้ตามปกติทั้งด้านการประกอบอาชีพ การร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน คนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอย่างไรก็ต้องให้ความร่วมมือกัน โดยเห็นว่าปัญหาสำคัญที่สุดของบ้านเมืองที่ต้องรีบแก้ไขคือ ความขัดแย้ง

1.3.2 การอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีคือ มุมมองจากการสนทนากลุ่มได้ให้ความสำคัญกับเด็กเยาวชนและผู้สูงอายุทั้งในฐานะที่เป็นลูกหลานจะเติบโตในวันข้างหน้าจะต้องได้รับการศึกษาที่ดี การใช้ชีวิตในสังคมที่ดีแวดล้อมด้วยญาติพี่น้อง ไม่มีปัญหา

เรื่องยาเสพติด หรือการลุ่มหลงไปกับเกมส์จนเสียการเรียน ในส่วนของผู้สูงอายุ แม้ว่าปัจจุบันภาครัฐจะมีนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดูแลผู้สูงอายุทั่วประเทศและลงมาถึงระดับชุมชน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้จากรัฐ

1.3.3 รายได้เลี้ยงครอบครัวที่เหมาะสมคือ พื้นฐานของชุมชนจะมีการประกอบอาชีพสืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยเฉพาะการทำเกษตร และในปัจจุบันได้มีอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อเป็นการสร้างรายได้ โดยแต่ละชุมชนได้รับการส่งเสริมอาชีพ การเกษตรปลอดสารพิษและการแปรรูปเป็นการเพิ่มรายได้เพิ่มขึ้น

1.3.4 ผู้นำที่ดีและเสียสละเพื่อชุมชน “ผู้นำ” คือ บุคคลที่เป็นกุญแจ ในการนำพาชุมชนให้พัฒนาไปในทางที่ดี ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชน ในด้านต่าง ๆ บุคลิกลักษณะที่สำคัญของผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตอาสา เสียสละ เสมอต้น เสมอปลาย เป็นผู้มื่อธยาศัยที่ดี

1.3.5 การสื่อสารที่ดีคือ ระดับพื้นฐานและมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุดคือมีการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน การประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ และสื่อใหม่ ๆ เป็นการสร้าง การมีส่วนร่วมเบื้องต้น และยังเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดการตื่นตัว สามารถระดม ความช่วยเหลือเมื่อต้องการความร่วมมือจากชุมชน ในระดับของการสื่อสารภายนอก

1.3.6 การจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วมคือ การทำงานสร้างเสริมสุขภาพชุมชนสิ่งที่การสร้าง ความเข้าใจและความสามารถในการเชื่อมประสานกับ “สมาชิก” ใน ชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงเป้าหมายที่ชุมชนต้องการให้ได้ ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ ที่ว่า

“ยากที่สุดคือ เรื่องของคน การทำงานต้องทำกับคนจำนวนมาก ต้อง ทำให้เห็นคน คนที่จะเป็นผู้นำต้องทำให้เห็น เสียสละ ต้องทำตลอดจนกว่าคนจะยอมรับ เราทำ ได้แล้วทุกอย่างจะง่ายขึ้น แต่ก็ต้องใช้เวลา” (ผู้นำชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือท่านที่ 1, 2564)

“ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีคือ คนในชุมชนต้องการมีสุขภาพที่ดี สุขภาพดี ตื่นเช้ามาทำมาหากินได้ มีรายได้ทุกวัน ไม่ทะเลาะกันในครอบครัว ถึงวันพระมา ทำบุญได้” (ผู้นำชุมชนภาคใต้ท่านที่ 1, 2564)

และ “เพิ่งกลับมาอยู่บ้าน ทำงานบริษัทที่กรุงเทพตั้งแต่เรียนจบเกือบ 10 ปี มาเจอโควิด รู้เลยว่าต้องรีบปรับตัว ตอนนี้ก็ทำออนไลน์ง่ายที่สุด รายได้ไม่จำเป็นต้องมาก

เพราะเราลดค่าใช้จ่ายส่วนอื่น เรามีแค่วันละ 200-300 บาทก็พอ ไม่ต้องมากเราสามารถอยู่ได้ ที่ได้มากที่สุดคือ ได้กลับมาอยู่กับญาติพี่น้อง พ่อแม่ทำให้ใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์ในครอบครัวมากขึ้น” (สมาชิกชุมชนภาคกลางท่านที่ 1, 2563)

1.4 ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาสุขภาวะชุมชน ปัจจุบันสถานการณ์และความเป็นอยู่ของชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ความมุ่งหวัง “*ความอยู่ดีกินดี*” เป็นเป้าหมายร่วมที่ต้องการให้ชุมชนของตนเองได้รับ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการทำงานที่เป็นปัญหาร่วมที่ทุกชุมชนต้องเผชิญในปัจจุบัน ประกอบด้วย 1) การขาดความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ความคิดเห็นที่แตกต่างทางด้านการเมืองเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการสร้างความร่วมมือในชุมชน เนื่องจากการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นทำให้มีการแข่งขันสูงเกิดทัศนคติที่แตกต่างกันจนนำไปสู่ความขัดแย้ง แต่หากการเมืองในระดับท้องถิ่นเป็นไปในทิศทางเดียวกันก็จะส่งผลให้ชุมชนมีความสงบและสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ต่อเนื่อง การประกอบอาชีพที่มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลงไป และส่งผลให้ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนน้อยลงไปด้วย 2) ความไม่ต่อเนื่องของการสนับสนุนองค์กรภายนอก แม้ว่าความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องอาศัยปัจจัยภายในทั้งผู้นำสมาชิกในชุมชน ทุนทางสังคมในพื้นที่ แต่การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากองค์กรภายนอกก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมและสนับสนุนจากภายนอกมีลักษณะเป็นโครงการและกิจกรรมตามวาระ มีระยะเวลาสั้น ๆ ทำให้กิจกรรมชุมชนบางครั้งต้องหยุดตามระยะเวลาของโครงการ การจัดทำโครงการโดยไม่มีการประเมินและคำนึงถึงระยะเวลาของผลลัพธ์ที่พึงจะได้รับแต่ละกิจกรรมจะทำให้ชุมชนขาดความไว้วางใจ 3) ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้การสื่อสารชุมชนและสื่อสารต่อสาธารณะมีความต่อเนื่อง รวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์ แกนนำชุมชนและผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาวะส่วนมากยังเป็นคนรุ่นเก่าที่ข้อจำกัดด้านการเรียนรู้และการใช้เครื่องมือ และ 4) การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตทุกอย่างตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ส่งผลให้การดำเนินชีวิตต้องดำเนินไปอย่างระมัดระวัง ค่าใช้จ่ายเกี่ยวเนื่องกับการดูแลสุขภาพได้เพิ่มขึ้นมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมถึงรายได้ที่จะเลี้ยงครอบครัว และชุมชน ในระดับชุมชนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องถูกระงับเพื่อให้เป็นไปตามมาตรการด้านสาธารณสุขของภาครัฐ การปฏิสัมพันธ์เชิงสังคมลดน้อยลงตามข้อจำกัดของชุมชนและสังคม ดังผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่ว่า

“ความทันสมัยและความเป็นเมืองที่เข้ามามากขึ้น ประชากรก็เข้ามามากขึ้น อาจทำให้ส่งผลถึงการบริหารจัดการที่ควบคุมได้ยากมากขึ้น และมีโอกาสเกิดความไม่ปลอดภัย เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม รวมไปถึงปัญหาโรคติดต่อ ภาวะเป็นพิษ และปัญหาขยะตามมา” (ผู้นำชุมชนภาคเหนือท่านที่ 1, 2564)

และ “การเสริมสร้างทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรมุ่งเน้นพัฒนา โดยเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพของคนให้มีความรู้ มีจริยธรรม มีความสามารถในการดูแลตนเอง มีการตระหนักรู้ถึงคุณค่าในภูมิปัญญาของตน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง” (สมาชิกชุมชนภาคเหนือท่านที่ 1, 2564)

2. การศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาศาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน จากการรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้สรุปดังนี้

2.1 ความรู้และความเข้าใจศาสตร์พระราชาศา พบว่า แกนนำ และสมาชิกของชุมชนมีความรู้ความเข้าใจแนวคิดศาสตร์พระราชาศาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำความรู้ที่ได้รับนำไปพัฒนาด้านอาชีพเป็นหลักคือ การทำการเกษตรแบบยั่งยืน การทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองในครัวเรือนโดยใช้ของที่อยู่ในพื้นที่ เช่น มูลวัว เศษอาหาร พืชสมุนไพร และการใส่ใจเรื่องสุขภาพมากขึ้นโดยหันมาดูแลสุขภาพด้วยการปลูกผักกินเอง โดยเริ่มจากผักสวนครัวที่ตนเองชอบเพื่อกินเองในครอบครัว จะเห็นได้ว่า การศึกษาแนวคิดศาสตร์พระราชาศาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ โดยเฉพาะคำว่า “พอเพียง” เป็นคำที่เข้าใจได้ง่าย ฟังแล้วเข้าใจได้ ไม่ต้องให้ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธที่มุ่งเน้นถึง “การปฏิบัติให้มาก” การรู้จัก “พึ่งตนเองให้มาก” ก่อนที่จะไปพึ่งพาอาศัยผู้อื่น แนวปฏิบัติตามศาสตร์พระราชาศาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเหมือนการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าสู่วิถีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2.2 แนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาศาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน จากการศึกษาพบว่า

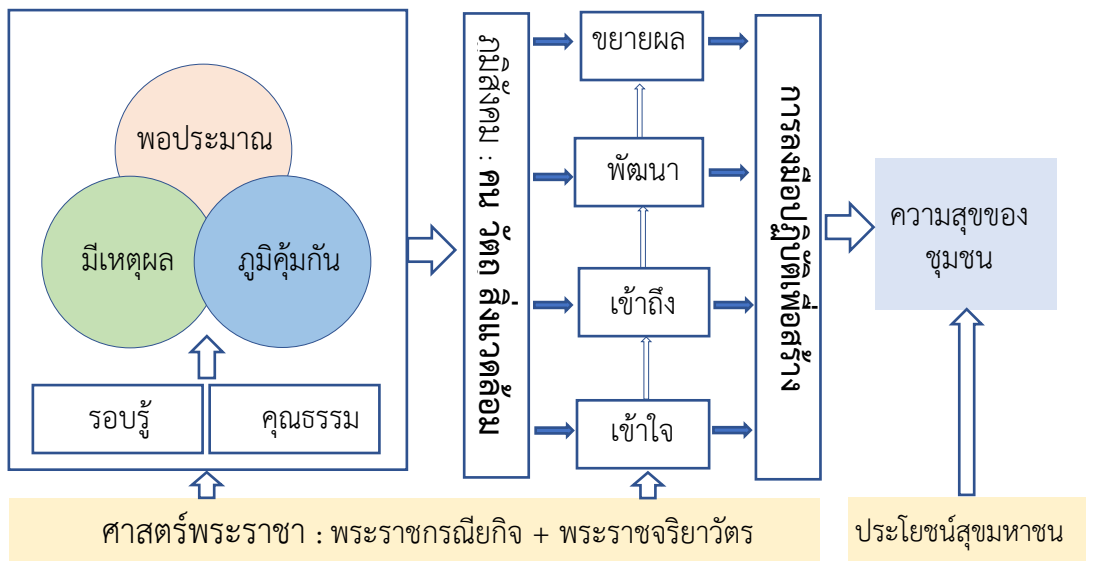
2.2.1 การทำความเข้าใจและวิธีการ (Understanding) คือ กระบวนการชุมชนเป็นประชาธิปไตย สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม เนื่องจากผู้นำมีการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนรู้จักใส่ใจสุขภาพมากขึ้น โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจและให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนในทุกมิติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิต ทั้งอาหารการกิน การพักผ่อน การออกกำลังกาย การ

จัดการกับอารมณ์ความรู้สึก และกิจกรรมอื่น ๆ โดยเริ่มที่ตัวเองเป็นหลัก เพื่อให้ชาวบ้านหันมาใส่ใจดูแลตัวเองและสุขภาพร่างกาย เพื่อนำไปสู่การลงมือปฏิบัติให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาเรื่อง “*ความอยู่ดีกินดีของชุมชน*” เป็นไปตามเงื่อนไขของการใช้ความรู้ คุณธรรม เป็นนวัตกรรมของชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการมีส่วนร่วม รวมถึงการปฏิบัติจริงนำไปสู่การพัฒนาจากภายในชุมชนเกิดเข้มแข็งในการจัดการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองอย่างยั่งยืน สามารถเป็นต้นแบบขยายไปสู่ชุมชนอื่น

2.2.2 การเข้าถึง (Connecting) คือ การสานพลังศักยภาพของชุมชนทั้งด้านทรัพยากรคนโดยเฉพาะกลุ่มแกนนำตั้งต้นต้องขยายแนวคิดและบทเรียนการปฏิบัติสู่สมาชิกคนอื่น ๆ ทุกระดับเพื่อจุดประกายสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้น เป็นกระบวนการ “*ระเบิดจากภายใน*” (Inside-out Blasting) โดยชุมชนร่วมกันกำหนดข้อตกลงขึ้นเป็นมาตรการทางสังคมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ในการรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาดและรอบคอบ การผลิตก๊าซชีวภาพเพื่อใช้เองซึ่งสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน เป็นไปตามหลักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน การใช้ภูมิปัญญาเพื่อให้มีน้ำอุปโภค บริโภคและใช้ในการเกษตรตลอดปี ทำให้ระบบนิเวศน์ดีขึ้น ชุมชนมีอาหารไว้กินตลอดฤดูกาล

2.2.3 การพัฒนา (Development) คือ การจุดประกายแนวคิดและแรงบันดาลใจของผู้นำและกลับไปพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง เน้นการแลกเปลี่ยนการพัฒนาในพื้นที่จริงบนฐานการทำงานจริง ด้วยการเติมเต็มเครื่องมือ ทักษะ วิธีคิด การวางแผน เพื่อให้ผู้นำเกิดการจัดทำแผนเพื่อกลับไปปฏิบัติการในพื้นที่ ให้ชุมชนมีการจัดการตนเองในมิติต่าง ๆ

2.2.4 การยกระดับและขยายผล (Scaling up) คือ แนวทางการพัฒนาคำนึงถึงปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมเพื่อสร้างสมดุลทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม และมุ่งการพัฒนาที่เน้น “*คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา*” ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญคือ กระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะที่เปิดกว้างการมีส่วนร่วม (Equal Partnership) การเป็นพันธมิตรทำงาน (Alliance) และความเป็นหุ้นส่วนกันและกัน (Partnership) เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการจัดการตนเองได้ ชุมชนเป็นสุข และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเอง ดังนั้นความสำเร็จของชุมชนต้นแบบจะต้องมีการยกระดับและขยายผลซึ่งจะต้องมีการเสริมศักยภาพชุมชนต้นแบบผ่านมิติต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการ ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ผู้นำสมาชิกในชุมชน อสม. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านสุขภาพ การสร้างเครือข่ายเกษตรปลอดสารพิษ การศึกษาสมุนไพรในการรักษาโรค และการเสริมศักยภาพกระบวนการพัฒนาเครือข่ายด้านสุขภาวะเป็นการพัฒนาทุนและการพัฒนากลไกการพัฒนาเกิดความยั่งยืน จากเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยได้สรุปแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชามาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน สามารถนำเสนอให้เห็นถึงการเชื่อมโยงได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากการศึกษาบริบทและสถานการณ์ด้านสุขภาวะชุมชนของชุมชนกรณีศึกษาจาก 4 ภูมิภาค พบว่า 1) ชุมชนต้นแบบกรณีศึกษามีต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย “ประวัติศาสตร์ชุมชน” มีประวัติศาสตร์ พัฒนาการชุมชน และมีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน มีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละของชุมชน แนวการบริหารจัดการชุมชนแบบ “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือ “พลังบวร” เป็นแนวการบริหารจัดการที่ชุมชนคุ้นเคย และนำไปสู่ “สุขภาวะชุมชน” โดยเฉพาะการที่ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นเป้าหมายที่ทุกชุมชนต้องการ 2) ประชากร อาชีพ และรายได้ ประชากรในชุมชนต้นแบบส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ มีอาชีพประจำและรายได้หลักมาจากการทำเกษตร อาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนอาชีพรับราชการเป็นส่วนน้อย และ 3) กลุ่มผู้นำและความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากในการขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน กิจกรรมชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ ผู้นำในการทำงานด้านสร้างเสริมสุขภาวะเป็นแบบอย่างที่ดีการเสียสละในการทำงานอย่างจริงจังต่อเนื่อง สามารถสื่อสารกับสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี และประสานความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ สอดคล้องกับถนัด ไบยาและวิชัย นิลคง ได้กล่าว ว่า ด้านสถานการณ์การจัดการสุขภาวะของชุมชน จังหวัดน่านมีการจัดการสุขภาพหลากหลาย โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่อยู่แล้ว ซึ่งการริเริ่มมีหลายรูปแบบทั้ง

เริ่มจากองค์กรภายนอก, เริ่มจากองค์กรภายในพื้นที่, และริเริ่มจากชุมชนเอง ด้านรูปแบบการจัดการสุขภาวะของชุมชนแบบมีส่วนร่วม เริ่มจากการสร้างแนวคิดร่วมกันของคนในชุมชน โดยใช้แนวคิดพึ่งตนเองและเริ่มจากจุดเล็ก ๆ จากอสม.และแกนนำ มีกระบวนการดังนี้ 1) ทบทวนตนเอง กำหนดเป้าหมาย ประเด็นและแผนที่จะขับเคลื่อนร่วมกัน 2) สร้างทีมแกนนำหมู่บ้าน/ตำบล 3) ดำเนินกิจกรรม พัฒนาต่อยอดจากสิ่งดีที่มีอยู่ 4) สร้างมาตรการชุมชน ธรรมนูญสุขภาพ 5) เชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ และนอกพื้นที่ 6) สรุบบทเรียนและประเมินผลร่วมกัน ทำให้กลุ่มและชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ ด้านผลการประเมินกระบวนการพัฒนาตำบลจัดการสุขภาพแบบบูรณาการ 4 องค์ประกอบพบว่า ทุกตำบล ผ่านการประเมินองค์ประกอบด้านทีมและแผนองค์ประกอบด้านกิจกรรมผ่านเกณฑ์ ส่วนเกณฑ์ชุมชนจัดการสุขภาพดี พบว่า ผ่านเกณฑ์ระดับดีเยี่ยม ซึ่งแต่ละพื้นที่ตำบลมีการพัฒนาตนเองตามบริบทวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน มีปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ 1) หลักคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การใช้ข้อมูลความรู้ นำ 3) เริ่มจากจุดเล็ก ๆ 4) ผู้นำเป็นแบบอย่าง 5) มีมาตรการทางสังคม 6) จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 7) มีกลไกการประเมินผล และ 8) มีการสร้างแรงจูงใจยกย่องคนดี ดังนั้น จึงควรให้มีการพัฒนาศักยภาพของอสม.และแกนนำชุมชนให้เป็นแกนหลักของการพัฒนาชุมชนด้านสุขภาพ โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงาน (ถนัด ไบยาและวิชัย นิลคง, 2563)

จากการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาสู่เสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน พบว่า ชุมชนมีความรู้เข้าใจถึงศาสตร์พระราชาศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชาศาสตร์จาก “*พระราชกรณียกิจ*” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นแนวปฏิบัติจาก “*พระราชจริยาวัตร*” ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวดำเนินชีวิตการประยุกต์ใช้มี 4 ระดับ คือ การเข้าใจ การเข้าถึง การพัฒนา และการยกระดับขยายผล โดยมีเป้าหมายหลักคือการอยู่ร่วมกันแบบสังคมเครือญาติ และความสุขของชุมชน สอดคล้องกับสุวิทย์ เมษินทรีย์ ได้กล่าวถึงการพัฒนาประเทศต้องมุ่งการเติบโตที่เน้นประชาชนทุกกลุ่ม มุ่งสู่พลังประชาชน ยกกระดับมาตรฐานและคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ และตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวทางสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก สร้างความเข้มแข็งจากภายในเชื่อมโยงสู่ประชาคมโลก ประการที่สอง เดินหน้าไปด้วยกันไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และประการที่สาม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตทุกระดับชั้น ทั้งปัจเจกบุคคล ชุมชน องค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐ ศาสตร์พระราชา (King's Philosophy) เป็นองค์ความรู้จากพระราชกรณียกิจ (Royal Duties) เป็นกลวิธีที่ทรงใช้ในการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรชาวไทย และได้เป็นพระบรมราโชวาท (Royal Guidance) ที่เป็นแนวปฏิบัติสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน นอกจากนี้ แล้วแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy) ยังเป็นแนวคิดสำคัญควบคู่กับศาสตร์พระราชา โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตตาม “แนวทางสายกลาง” (Middle Path Concept) ที่จะนำพาสังคมไทยสู่การดำเนินชีวิตที่พอเพียง สมดุลในทุกมิติของการดำเนินชีวิต และเกิดประโยชน์สุขได้อย่างแท้จริงได้ การเสริมพลังอำนาจที่สำคัญของศาสตร์พระราชาจากกรณีศึกษาคือ กระบวนการ “เข้าใจ” “เข้าถึง” “พัฒนา” และ “การขยายผล” เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนและสังคม และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อน้อมนำศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน และควรมีการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภาคสนามเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ได้ขออนุมัติจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ MU-CIRB 2020/438.1712 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2563 คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ทั้งด้านการให้ข้อมูล และการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ. (2559). รายงานเรื่องการปฏิรูปเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรม (Creative and Cultural Economy). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.
- ชาย โปธิสิตา. (2550). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

- ถนัด ไบยาและวิชัย นิลคง. (2563). การพัฒนาชุมชนจัดการสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดน่าน. วารสารวิชาการกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 16(2), 25-36.
- ธีรวัฒน์ ชนะภัย. (2559). แนวทางการเสริมพลังชุมชนในโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชนแม่ละอู ภายใต้มูลนิธิการศึกษาไทย จังหวัดเชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แนวหน้า. (2564). โลกสดใส ภายสุสันต์. เรียกใช้เมื่อ 14 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.naewna.com/local/columnist/39735>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ผู้นำชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือท่านที่ 1. (10 เมษายน 2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชามาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เรียงวิชัย นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชนภาคใต้ท่านที่ 1. (9 เมษายน 2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชามาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เรียงวิชัย นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชนภาคเหนือท่านที่ 1. (10 พฤษภาคม 2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชามาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เรียงวิชัย นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- มณี อาภาฉันทกุล. (2561). สุขภาพพอเพียง. วารสารสภาการพยาบาล, 33(2), 5-14.
- วุฒิชัย สายบุญจวง. (2561). ชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน กรณีศึกษา บ้านปลายคลองบางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบบริหาร (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 119-129.
- สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). ศาสตร์ของพระราชมา: ผู้นำโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมกฎหมายสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการโครงการเฉลิมพระเกียรติของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ รวบรวมกฎหมายที่สนับสนุนในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- สมาชิกชุมชนภาคกลางท่านที่ 1. (28 พฤศจิกายน 2563). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชามาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เรียงวิชัย นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- สมาชิกชุมชนภาคเหนือท่านที่ 1. (10 พฤษภาคม 2564). การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชามาเพื่อเสริมพลังอำนาจสุขภาวะชุมชน. (เรียงวิชัย นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). “สภาพัฒน์” จัดประชุมประจำปี 2563 “ชีวิตวิถีใหม่ ประเทศไทยหลังโควิด” เผยผลการพัฒนาครึ่งแผนฯ 12 พร้อมรับมือวิกฤตและชีวิตวิถีใหม่. เรียกใช้เมื่อ 14 กันยายน 2564 จาก <https://gnews.apps.go.th/news?news=69332>

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). โลกเปลี่ยน คนปรับ หลุดกับดัก ขยับสู่ความยั่งยืน.
กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.